

FACEBOOK-KAMELEONER

En undersøkelse om språkbruk på Facebook

«Og DER var dialekta ja! Hold på den!» Skrev en av mine venner fra Østlandet til meg for en stund siden, under en chat-samtale på det sosiale mediet Facebook.

Vi hadde skrevet en stund til hverandre, og jeg hadde uttrykt meg kun på bokmål frem til da. Plutselig skrev han noe morsomt som førte til at jeg glemte meg bort, og svarte på dialekt. Det falt overraskende nok i god jord hos ham.

KAJA VAREM AARDAL
Student, Høgskolen i Nesna

kaja.varem@gmail.com

Vennelista mi på Facebook består av mennesker fra ulike landsdeler, og noen fra ulike land. Jeg har observert at når jeg kommuniserer med disse vennene, endrer jeg skrivemåten min etter hvordan den som skriver til meg, uttrykker seg. Dersom en nordlending skriver til meg på nord-norsk, ja, da svarer jeg på nord-norsk. Når en av mine svenske venner skriver, skjer det rimelig ofte at jeg prøver meg på et svar på svensk. Og når min venn fra Østlandet prater, da svarer jeg på bokmål. Akkurat som en kameleon skifter farge for å kamuflere seg i omgivelsene, skifter jeg skrivemåte for å tilpasse meg den jeg skriver med i sosiale media.

Som ung i dagens samfunn virker det helt nødvendig å ha Internett for å få med seg det som skjer. De aller fleste skoleoppgaver skal leveres via «klasserom» på Internett, og det meste av informasjon om alt fra ekskursjoner til evalueringsskjemaer kommer nå kun ut på Internett, og ikke i papirform. Sosiale medier har blitt de nye oppslagstavlene, og for å sette det litt på spissen kan man si at «har du ikke meldt deg på et arrangement via Facebook, er du ikke velkommen til å være med på det i virkeligheten.» I boka *Liker – liker ikke* (Enjolras m. fl. 2013, s. 11) defineres sosiale media som «et samlebegrep for plattformer på Internett som åpner opp for sosial interaksjon, og som gjør det mulig for brukerne selv å skape og dele innhold i form av tekst, bilder, video eller andre nettsted. Det finnes dermed ulike typer sosiale media». I løpet av de seks årene jeg har vært bruker av Facebook, har jeg oppdaget mange fascinerende tendenser. Et eksempel jeg har funnet spesielt interessant, er at når jeg skriver noe i nyhetsstrømmen, slik at alle mine venner kan se det, er det flere venner som «liker» det jeg skriver på en måte som ligger nært opp til min talte dialekt, enn det jeg skriver på bokmål. →

→ Å få mange «likes» har dermed blitt en faktor for at jeg som regel velger å holde meg til en skrivemåte som ligner min muntlige tale når jeg skriver noe som alle kan lese. Et annet eksempel på en finurlig tendens jeg har merket meg, er at også mange av mine venner på Facebook veksler mellom en talemålsnær skrivemåte,

«Av mine fem informanter var det kun én (informant 1) som oppgav at hun holder fast på skriftspråket sitt, i dette tilfellet nynorsk, når hun kommuniserer på Facebook.»

bokmål eller nynorsk. Jeg er nysgjerrig på hva noen av vennene mine tenker om bruken av språk på sosiale media, og ønsker å finne ut om det er noen bestemte faktorer som avgjør når de velger å skrive på en måte som er nærmere deres muntlige talemål enn det normerte skriftspråket. Med utgangspunkt i disse spørsmålene la jeg følgende problemstilling til grunn for å gjennomføre en liten undersøkelse blant mine egne Facebook-venner: «Hvilke faktorer kan spille inn når brukere av Facebook velger enten en dialektnær skrivemåte, bruker skriftspråket sitt, eller veksler mellom disse for å uttrykke seg i kommunikasjon med andre brukere?»

METODE OG MATERIALE:

Jeg bestemte meg for å bruke åpne, kvalitative forskningsintervju i forsøket på å finne noen svar på problemstillinga, og valgte ut fem informanter av mine i alt litt mer enn 500 Facebookvenner. «Formålet med det kvalitative forskningsintervjuet er å forstå sider ved intervjupersonens dagligliv, fra hans eller hennes eget ståsted.» (Kvale og Brinkman 2009, s. 43) Facebook har i stor grad blitt en del av mange menneskers dagligliv de siste årene, og jeg fant det mer relevant å snakke med et lite utvalg mennesker, istedenfor å bruke kvantitativ metode og snakke med mange. Da jeg endte opp med kun fem informanter, ønsket jeg gruppa skulle være representativt sammensatt. (jf. Nyeng, 2012, s.118). Derfor består den av mennesker

fra ulike steder i landet, av forskjellig kjønn og i ulike alder. Jeg fant fort ut at det ikke ville la seg gjøre å treffe alle informantene og snakke med dem ansikt til ansikt. Det løste jeg ved å intervju noen av dem over chat på Facebook. Å gjøre det hadde selvsagt noen svakheter, ved at jeg for eksempel ikke oppfattet kroppsspråk og mimikk på samme måte som jeg ville gjort ved å møte dem. Penne og Hertzberg sier at «De ikke-verbale kommunikasjonssignalene som går tapt ved at partene ikke ser hverandre, kompenseres ved kreativ bruk av ikoner (smileys) og overføring av personlige bilder.» (Penne og Hertzberg 2008, s. 44). Jeg har også erfart at det oftere oppstår misforståelser ved prat over chat sammenlignet med tale. Samtidig tror jeg at mange mennesker tør å være mer ærlige når de kommuniserer over nett, og kanskje var det lettere for informantene å tenke over de språklige Facebook-vanene sine mens de likevel satt med skjermen foran seg. Det må likevel nevnes at jeg har gjennomført to av de fem intervjuene ansikt til ansikt, og ser at jeg i stor grad har fått til en mer naturlig dialog med disse enn de jeg kun chattet med.

INFORMANTER¹:

- Informant 1: Kvinne, opprinnelig fra Telemark, 25 år gammel.
 Informant 2: Mann, fra Nordland, 25 år gammel.
 Informant 3: Mann, hjemmehørende i Nordland, 15 år gammel.
 Informant 4: Mann, fra Hordaland, 22 år gammel.
 Informant 5: Kvinne, fra Nordland, 52 år gammel.

RESULTAT

Valg av mål å uttrykke seg på:

Av mine fem informanter var det kun én (informant 1) som oppgav at hun holder fast på skriftspråket sitt, i dette tilfellet nynorsk, når hun kommuniserer på Facebook. Informanten har tenkt nøye over språkvanene sine, og var i sine ytringer like undrende og nysgjerrig på hvorfor det er som det er, som jeg var i mine spørsmål. Hun hadde hatt nynorsk som hovedmål i alle år på grunnskolen, og følte dermed at det var enklest å gjøre seg forstått ved bruk av nynorsk. Som hun sier selv:

Eg brukar berre nynorsk, eg. Eg brukte dialekt før, både på Facebook og når eg skreiv tekstmeldingar, men så gjekk eg over til å bruke berre nynorsk. Eg har hatt nynorsk som hovudmål på skolen i alle år, difor var det kanskje eit naturleg val for meg då eg slutta å skrive på dialekt.

¹ Oppgaven er meldt inn til personvernombudet for forskning, og alle informantene ble informert om at svarene deres kun brukes til denne undersøkelsens formål, samt at stoffet behandles anonymt.

De fire andre oppgav at de veksler mellom bokmål og talemål. En av de mannlige informantene (informant 2) oppgav imidlertid at han hadde vekslet en del frem og tilbake mellom både bokmål, nynorsk og en skrive-måte som ligger nær opptil dialekten hans, men at han nå hadde landet på et standpunkt:

Selv har jeg vært mye frem og tilbake, og vekslet mellom nynorsk, bokmål og talemål. Jeg har imidlertid havnet på å bruke bokmål i de aller fleste sammenhenger. Målet med dette (no pun intended) er å formidle budskap på en tydelig og uniform måte, og som jo er hensikten med språk, å gjøre seg forstått. Bokmål er et ypperlig og velutviklet språk som er godt egnet for kommunikasjon.

Han er altså opptatt av å gjøre seg fortsatt på en klar og tydelig måte, og har en mottakerbevisst holdning til sitt valg av måte å uttrykke seg på. Det var spennende å sammenligne svarene fra ham, som er 25 år gammel, og svarene fra min yngste informant på 15 år, for det viste seg å være større språk mellom dem enn hva jeg på forhånd hadde trodd. Dette behøver jo nødvendigvis ikke å ha noe med alder å gjøre, men med tanke på at det er 13 års aldersgrense for å opprette profil på Facebook anser jeg det som rimelig å anta at 25-åringen har lengre fartstid på nettstedet enn 15-åringen. Her er hva min yngste informant (informant 3) svarte da jeg spurte om han hadde noen tanker rundt hvorfor han velger å skrive på dialekt:

Fordi at når jeg skriver på skolen så må jeg alltid skrive bokmål eller nynorsk, så når jeg kommer hjem og logger meg på Facebook så tenker jeg liksom sånn «Åyess, frihet, jeg kan skrive på dialekt! Da trenger jeg

ikke tenke på hvordan ting egentlig skal skrives, jeg bare skriver slik som jeg ville sagt det til vedkomne jeg snakker med, liksom.

Det er tydelig at han forbinder Facebook med fritiden, og dermed føler seg mer fri når han er innlogget der enn når han skriver skoleoppgaver som han er pålagt å gjøre. Det syntes jeg var interessant, for jeg tror det tidligere tydelige skillet mellom fritid og arbeid er blitt mer utydelig de siste årene. Jeg har jo selv vært innom Facebook utallige ganger i løpet av skriveingen av denne oppgaven, selv om det er et arbeidskrav i skolesammenheng. Min eldste informant svarte til og med «jeg svarer senere, er på jobb!» da jeg kontaktet henne på Facebook for å høre om hun kunne tenke seg å delta i dette forskningsprosjektet. En annen svært interessant begrunnelse for valg av måte å uttrykke seg på fikk jeg del i da jeg snakket med en mannlig informant fra Hordaland (informant 4). Han sier at han som oftest skriver på dialekt, men at han har en tendens til å blande og veksle til bokmål innimellom. Han uttrykker også at han ønsket å skrive bokmål, men at det er lett å glemme seg bort og taste på dialekt, særlig nå som han har Facebook med seg over alt med mobiltelefonen. «Bokmål, ja og fordi eg merker eg får flere og flere skrivefeil når jeg ikke er på facebook. Se, jeg blandet eg/jeg i den setningen der bare!»

Han sier at han var faglig sterk da han gikk på grunnskolen, hadde få skrivefeil og fikk gode karakterer, men etter at han ble aktiv Facebook-bruker, ble språket hans «herpet». Nå anser han seg som en svakere skriver enn før, selv om jeg finner grunn til å tro at han kanskje skriver mer – og oftere – nå enn da han var yngre og skriveingen for det meste foregikk i skolesammenheng. Frykten for flere skrivefeil og å bli en dårligere skriver

→ var altså en viktig faktor for at denne informanten til tider forsøkte å holde seg til bokmål på Facebook.

«JEG SKRIVER TIL ANDRE PÅ SAMME MÅTE SOM ANDRE SKRIVER TIL MEG»

Noe av målet med å undersøke enkeltmenneskers tanker om skrivning på Facebook var å se om jeg kunne finne noen felles faktorer for hvorfor de velger å uttrykke seg slik de gjør. Til min store overraskelse fant jeg fort en faktor som gjaldt nesten alle intervjuobjektene: Fire av fem informanter oppgav nemlig at i chat-samtaler på Facebook skriver de ofte slik andre skriver til dem. Det viste seg dermed at det ikke bare er jeg som oppfører meg som en kameleon. Min eldste informant (informant 5) sier:

E bruk nesten alltid dialekt. Men så prat e sekkert i 90% av tilfellene med nordlendinga. Sjeldent at e skriv på bokmål. (...) D e jo enkelt å skriv på samme måte som man prat, og så bi man kanskje litt påvirka. E skriv på dialekt når andre gjør det.

Hun sier altså at hun tilpasser sin skrivemåte til andres. I denne sammenhengen oppgav informanten som sier at han i de aller fleste sammenhenger skriver på bokmål, (informant 2) at han også legger seg på andre sitt nivå:

da hadd vørr teit å skriv bokmål tell de, fordi du skriv jo på dialækt. Litt som å svar på engelsk når man bi telsnakka på norsk. «Speak to a man in a language he understands, and you speak to his mind. Speak to him in his mother's tongue and you speak to his heart.»
Fritt sitert, Nelson Mandela.

Men ikke alle tenker som dette. Informant 1, som oppgav at hun kun bruker nynorsk, uansett hvordan andre skriver til henne tenker faktisk helt motsatt av de andre jeg har pratet med:

Eg trur eg ser litt distansert på dei som skriv dialekt på nettet. Det er folk som eg ikkje identifiserer meg med, liksom, fordi det ikkje passar meg å skrive dialekt sjølv. Akkurat på same måte som at ein, oftast utan medvit, kanskje ser litt ned på folk med ein spesiell klesstil eller ei original hårfrisyre tenkjer eg at det å bruke ein talemålsnær skrivemåte på sosiale media er eit uttrykk for personlegdomen sin. Men eg klarer ikkje å forklare kvifor eg ikkje likar det.

Der de fire andre hevder at de legger seg på den de skriver til sitt «nivå», og tilpasser seg etter den de kommuniserer med, sier denne informanten at hun tvert om holder fast på nynorsken sin, uansett hvordan andre

skriver til henne. I intervjusamtalen vår la hun dog til at hun mener det kommer an på alder. Hun er selv 25 år, og i hovedsak dreide saken seg om dem hun skriver med som er på hennes egen alder eller yngre. Dersom de som er en del eldre enn henne skriver på dialekt,

«Til min store overraskelse fant jeg fort en faktor som gjaldt nesten alle intervjuobjektene: Fire av fem informanter oppgav nemlig at i chat-samtaler på Facebook skriver de ofte slik andre skriver til dem.»

synes hun ikke det gjør noe. «Eg synest det er greit at dei som er sånn 40 år og oppover skriv dialekt. Kanskje kan det vere fordi dei ikkje er ei konkurrerende målgruppe, på ein måte.»

Selv om informant 1 hevder at hun ikke nødvendigvis tilpasser seg den hun skriver med, sier hun altså at hun «godtar» at eldre generasjoner bruker en skrivemåte som minner om talemålet. Det tolker jeg som at hun er veldig åpen for andre synspunkt enn kun sitt eget i denne saken.

ULIKE UTTRYKKSFORMER FOR ULIKE FORMÅL – CHAT VERSUS OFFENTLIGE OPPDATERINGER

Som jeg nevnte i innledningen til denne oppgaven, uttrykker jeg meg ulikt alt etter om det jeg skriver er i en privat chat-samtale til en enkeltperson, eller om det er en «offentlig» statusoppdatering som alle kan lese. Da jeg spurte informantene mine om deres tanker rundt dette, viste det seg at flertallet av dem tenkte som meg. Men også her er mottakerbevisstheten den avgjørende faktoren for hvordan de velger å uttrykke seg. Den yngste informanten oppgav først at han skriver dialekt både i chat og på statusoppdateringer, deretter la han til:

når jeg skriver til han som var konfirmantlederen min, for det gjør jeg noen ganger, da skriver jeg alltid på bokmål, for han er jo voksen liksom, og jeg vil jo at han skal forstå det jeg skriver. Da virker det plutselig veldig barnslig å skrive på dialekt. Jeg tror kanskje jeg føler meg mer voksen når jeg skriver på bokmål, og det ser litt mer seriøst ut, liksom.

Jeg finner det gjennomgående i alt denne informanten sa under intervjuet at han tenker mer på hvordan han fremstår, enn på forståelsen til mottakeren når han velger skrivemåte på Facebook. Det ville vært svært interessant å intervju flere på hans alder for å finne ut om dette gjelder kun for ham, eller om det kanskje er typisk at ungdomsskoleelever tenker mer på hvordan de selv fremstår i skriftlig kommunikasjon, enn på forståelsen til mottakeren. Det må også nevnes at denne konfirmantlederen som informantene nevner, er nordlending, og dermed sannsynligvis ikke ville hatt problemer med å forstå dersom informantene skrev på dialekt til ham. Den eldste av informantene hadde en lignende grunngeving for sine valg. Hun tenker kanskje ikke at hun vil framstå mer voksen ved å skrive bokmål, men at det ser mer ordentlig ut, og for meg virker det som hun tenker at flere vil forstå det hun skriver når hun bruker bokmål:

E bruk nok meir bokmål når e skriv statusoppdateringer enn på chat. Mulig d e fordi d e fleire bokmålsfolk som les d enn i chattn. (...) Før d meste går d nok automatisk, men e kan f. eks tenk at «dette ska på 'Strikkesida' som heile Norge les, da bør e vel skriv bokmål».

Nynorskbrukeren jeg samtalte med, skriver nynorsk uansett om det er chat eller statusmelding, men hun poengterte likevel at ordvalget er annerledes når hun publiserer noe som alle skal lese, kontra noe bare én kan se. Hun sier at hun i chatten skriver det som faller henne inn der og da, mens statusoppdateringene tenker hun gjennom en stund før hun publiserer dem.

Resultatene jeg har kommet fram til i denne sammenhengen, stemmer godt overens med mye av det som forfatterne av *Språkmøte – Innføring i sosiolingvistik* skriver. De forteller om en undersøkelse basert på kodeveksling mellom ranamål og bokmål gjort rundt 1972. Selv om denne undersøkelsen ikke hadde direkte å gjøre med valg av uttrykksform på sosiale media, synes jeg det var interessant å sette inn i denne konteksten. Forskerne som gjennomførte undersøkelsen brukte imidlertid en vid betegnelse på begrepet kodeveksling (jf. Mæhlum m. fl. 2003, s. 47).

Blom og Gumpertz skildrar her ranamål og bokmål som to heilt klart åtskilde kodar i hemnesværingane sitt språklige reportoar. Dei hevdar at folk vekslar mellom desse to kodane alt etter situasjon (t.d. formell/uformell), emne (t.d. lokale/nasjonale) og rollerelasjon (t.d. om folk snakkar ut frå ein profesjonell funksjon som lege eller funksjonær, eller ut frå ein privat funksjon som ven eller nabo). Den første typen kallar dei

for situasjonsavhengig veksling, medan veksling som heng saman med emne- eller rolleskifte, vert kalla for metaforisk veksling. (Mæhlum m.fl. 2003, s. 45)

I min undersøkelse har jeg helt klart funnet flere eksempler på situasjonsavhengig veksling, som når informant 5 sier at hun bruker bokmål når hun skriver noe som

«Det har blitt tydelig gjennom arbeidet med denne oppgaven at flertallet av Facebook-brukerne jeg har snakket med, tilpasser skrivemåten sin til den de snakker med, og at det er ulike grunner for å gjøre det.»

hele Norge kan lese, og når informant 3 forteller at hans dialektnære skrivemåte på Facebook kommer av at han da er fri fra skolesituasjonen. Videre tolker jeg informant 3 sin uttalelse om at han skriver bokmål med konfirmantlederen sin, som en metaforisk veksling, fordi han da tar på seg en mer voksen rolle enn til vanlig.

ENDRE SKRIVEMÅTE FOR Å UTTRYKKE TANKENE SINE KLARERE?

Det har blitt tydelig gjennom arbeidet med denne oppgaven at flertallet av Facebook-brukerne jeg har snakket med, tilpasser skrivemåten sin til den de snakker med, og at det er ulike grunner for å gjøre det. En skriver dialekt automatisk, uten å tenke videre over det, mens en annen legger om til bokmål i et spesielt tilfelle for å fremstå mer voksen. Likevel har jeg funnet grunner til å tro at de velger måte å skrive på ut fra hvordan de føler at de best får fram det de tenker. Min yngste informant sa: «jeg skriver det bare slik som jeg ville sagt det, liksom», og den eldste uttrykte at hun mente «d e jo litt enkelt å skriv som man prat». Disse to har altså det til felles at de føler de best får fram tankene sine dersom de skriver på dialekt. Men her er det stor variasjon mellom informantene, for informant 2, som tidligere har brukt nynorsk, og nå landet på bokmål, men som likevel skriver dialekt til noen venner i chatten på Facebook sier: «Og så har e gjort en interessant observasjon: Jeg klarer å uttrykke meg mer i tråd med det jeg faktisk tenker, når jeg bruker bokmål.»

Også i denne sammenhengen har informant 1 et →

→ litt annet perspektiv på saken:

Eg trur det var då eg flytta frå heimstaden min i Telemark, til Bergen for å studere at eg for alvor la av meg å bruke talemål i skriftlige høve. Eg hadde kanskje eit behov for å starte heilt på nytt, med alt, på en måte... Det kan kanskje seiast så enkelt som at dialekt i skriftlige høve er fortid for meg. Samstundes føler eg at å bruke skriftspråket er ein måte å distansere meg frå meg sjølv. Eg ynskjer jo ikkje å vise fram heile meg på nettet, liksom ...

Hun ønsker altså ikke å vise frem «hele seg» på nettet, og har funnet at nynorsk er en mer nøytral måte for henne å uttrykke seg på. Å distansere seg fra seg selv,

«Kvifor må ein liksom velje seg eit skriftspråk eller ein bestemd måte å uttrykke seg på i sosiale media? Kvifor kan ein ikkje eigentleg berre skrive slik ein føler for, der og då?»

som hun sier, er dermed en viktig faktor for hennes valg av skrivemåte. Da jeg samtalte med informant 2 og nevnte at jeg ofte skriver på dialekt fordi jeg har oppdaget at folk liker at jeg gjør det, svarte han at han tror det kan ha med å gjøre at det er lettere for folk å se for seg det jeg uttrykker når jeg bruker dialekten min. Hvis jeg ser det i sammenheng med det informant 1 sa tidligere, kan det kanskje tolkes dithen at talemål i sosiale media gjør at samtalen føles nærmere virkeligheten, mens bruk av skriftspråk skaper distanse.

«Norge er med andre ord et av landene i verden der utbredelsen og bruken av Internett generelt og sosiale medier spesielt har kommet lengst» sier Bernhard Enjolras og de andre forfatterne av *Liker – Liker ikke*. (Enjolras m. fl., 2013, s. 16). Med det finner jeg grunn til å tro at det i nær framtid vil bli forsket mer og mer på ulike sider av de sosiale mediene, deriblant brukernes språkvaner. Jeg tror mitt lille forskningsprosjekt kan summeres opp i et sitat fra siste del av intervju samtalen med informant 1:

Kvifor må ein liksom velje seg eit skriftspråk eller ein bestemd måte å uttrykke seg på i sosiale media? Kvifor kan ein ikkje eigentleg berre skrive slik ein føler for, der og då?

Flertallet av informantene mine oppga at de veksler mellom dialekt og skriftspråk, alt etter hvem som skal lese det de skriver, og hvordan de selv ønsker å framstå. Felles for alle intervjuobjektene er at de er komfortable med å uttrykke seg på nettet, og kanskje kan dette være noe å ta med seg videre. Som norsklærer ønsker jeg blant annet å skape skriveglede og tillit til egen stemme hos mine fremtidige elever, og dersom det som skal til for å skape denne gleden, er at de får skrive fritt, slik de føler for der og da, tror jeg det ville være spennende å la sosiale media få innpass også i skolen. Det er i alle fall verdt forsøket! ●

LITTERATUR:

- Kvale, S. og Brinkmann, S. (2009) *Det kvalitative forskningsintervju*. (s. 43). 2. utgave. Oslo: Gyldendal
- Enjolras, R. m.fl (2013) *Liker – Liker ikke. Sosiale medier, samfunnsengasjement og offentlighet*. (ss. 11 og 16). Oslo: Cappelen Akademisk forlag.
- Penne, S. og Hertzberg, F. (2008) *Muntlige tekster i klasserommet*. (s. 44). Oslo: Universitetsforlaget.
- Nyeng, F. (2012) *Nøkkelbegreper i forskningsmetode og vitenskapsteori*. (s. 118). Bergen: Fagbokforlaget.
- Mæhlum, B. m.fl. (2003) *Språkmøte – Innføring i sosiolingvistik*. (s. 45 og 47) Oslo: Cappelen Forlag.